

DISKUSE

Karel Svoboda

PROCESNÍ PŘIPOMÍNKY K NOVÉMU REŽIMU OSVOJENÍ NEZLETILÉHO

Abstrakt: Osvojení nezletilého patří mezi právní instituty, jejichž podstata byla v souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku pozměněna zásadním způsobem. Proto autor článku přistoupil k bližší analýze tohoto institutu a pokusil se předpovědět, zda a do jaké míry půjde o pozitivní změny. Článek pojmenoval problematické body nové úpravy osvojení. Zdůraznil zejména, že nová úprava může vést k rozmělnění řízení o osvojení na jednotlivá dílčí řízení (§ 427 ZŘS), což povede k prodloužení procesu osvojení. Autor článku je přesvědčen, že nově koncipovaná povinnost soudu ustanovit osvojenci i několik opatrovníků zároveň, nezabezpečí zájmy osvojence lépe než dosavadní úprava. Kriticky se staví i k řízení o dohledu nad úspěšností osvojení (840 NObčZ) v podobě, v níž byl do nového práva zanesen. Také časově neomezenou možnost osvojence a osvojitele podat návrh na zrušení nezrušitelného osvojení „pro rozpor se zákonem“ autor nepokládá za vykročení správným směrem.

Klíčová slova: osvojení, opatrovník, zákonný zástupce, osvojitel, osvojenec, nezletilý

ÚVODEM

Již na první pohled je nová právní úprava osvojení komplikovaná a přináší řadu změn. V tomto článku upozorním na ustanovení, která pokládám za nejasná, a pokusím se nalézt jejich výklad, který nepovede k většímu znepráhlednění řízení o osvojení, než z nových norem nepochybně vyplývá, a zároveň bude respektovat základní princip řízení o osvojení, jímž je rozhodnutí v zájmu osvojence (§ 795 NObčZ). V rámci článku se zabývám výhradně osvojením nezletilého.

1. PŘÍLIŠ MNOHO DÍLČÍCH ŘÍZENÍ

Ustanovení § 427 ZŘS obsahuje výčet jednotlivých řízení o osvojení. Za řízení „ve věcech osvojení“ pokládá zejména prohlášení o udělení souhlasu rodiče k osvojení, předání dítěte do péče před osvojením, určení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení, o návrhu rodičů na vydání dítěte, řízení o vlastním osvojení, řízení o utajení osvojení a o nařízení dohledu nad úspěšností osvojení.

Tento výslovný a navíc pouze demonstrativní seznam řízení navozuje dojem, že proces osvojení se od 1. 1. 2014 rozkládá do řady na sobě formálně nezávislých řízení. Pokud by tomu tak bylo, museli bychom trvat na tom, že každé jednotlivé řízení související s osvojením musí být zahájeno na návrh (§ 429 odst. 1 ZŘS), nestanoví-li zákon výjimečně jinak (např. § 823 odst. 1 NObčZ, podle něhož k umístění osvojence do předběžné péče osvojitele může dojít i bez návrhu, postačí souhlas osvojitele). Tento fakt by sám o sobě nebyl významným problémem, pokud by zároveň neustavil i otázku, do jaké míry je třeba provádět v každém dílčím řízení souvisejícím s osvojením separátní dokazování,

aniž by soud mohl čerpat z důkazních prostředků, které již provedl dříve, avšak při jiném dílčím řízení týkajícím se osvojení. Pokud bychom dílčí řízení vyjmenovaná v § 427 ZŘS pokládali za navzájem nezávislá a nepropojená řízení, museli bychom také uzavřít, že jejich výsledkem je, formálně vzato, rozhodnutí ve věci samé. Ust. § 19 ZŘS přitom sděluje, že k projednání věci samé soud musí nařídit jednání. To znamená, že např. rozhodnutí o předání osvojeence do péče budoucího osvojitele (§ 823, § 826 NOBČZ) by nemohlo být uskutečněno „od stolu“ a na základě obsahu spisu, ale až po rokování, kde by byly provedeny veškeré důkazní prostředky, včetně obligatorního výsledku rodičů osvojeence a manžela osvojitele (§ 19 ZŘS). Tyto výsledky by musely být prováděny opakovaně, v rámci každého z řízení vyjmenovaných v § 427 ZŘS. Např. jednání o předání dítěte do předběžné péče osvojitele by muselo proběhnout i tehdy, když s předáním dítěte všichni účastníci a opatrovníci souhlasí a když je ze spisu nepochybné, že předání osvojeence do péče je zcela v souladu s jeho zájmy. Rozklad procesu osvojení do dílčích řízení by znamenal i to, že pro projednání každého z nich by mohl být místně příslušný jiný soud, a to vždy podle aktuálního bydliště osvojeence k okamžiku zahájení každého jednotlivého separátního řízení (§ 428 odst. 1 ZŘS).¹

S ohledem na výše uvedené zásadní komplikace, které by znamenal separátní přístup k řízením o osvojení vyjmenovaným v § 427 ZŘS uzavírám, že fakt, že konkrétní řízení konané v rámci procesu osvojení je výslovně uvedeno ve výčtu řízení dle § 427 ZŘS, sám o sobě neznamená, že tato řízení se konají mimo rámec vlastního řízení o osvojení. Tak je tomu jen tehdy, když to stanoví výslovně zákon (rozhoduje-li soud o tom, zda k osvojení je či není třeba souhlasu rodičů, viz § 821 odst. 1 NOBČZ), nebo je-li řízení o osvojení pravomocně skončeno, a proto již není možné konat dílčí řízení v rámci vlastního řízení o osvojení (tak je tomu např. v případech, že soud rozhoduje o nařízení dohledu nad úspěšností osvojení nebo o odtajnění okolností osvojení po právní moci rozsudku o osvojení). Již jsem zmínil, že uceleného a ze své podstaty nedílného procesu osvojení je na základě ust. § 821 odst. 1 NOBČZ vyděleno jen řízení o tom, zda je či není třeba souhlasu rodičů s osvojením. To však neplatí pro následné rozhodování o ustanovení opatrovníka, který je oprávněn dát souhlas s osvojením za rodiče. Tento verdikt již činí z moci úřední soud, který vede vlastní řízení o osvojení (viz § 821 odst. 2 NOBČZ).

Může se rovněž stát, že návrh na zahájení řízení o svěřeni dítěte do péče budoucího osvojitele (§ 823, § 826 NOBČZ) je podán ještě před podáním návrhu na osvojení. To však

¹ Důvodová zpráva k zákonu o zvláštních řízeních soudních k problematice rozkladu procesu osvojení do řady dílčích řízení sděluje, že „řízení ve věcech osvojení je novým souhrnným řízením, ve kterém budou probíhat samostatná řízení dílčí, zejména pak řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení a řízení o osvojení“. Taková formulace však není přehledná a jednoznačná. Na jedné straně totiž zmiňuje, že osvojení je třeba pokládat za vnitřně nedílný celek, na druhé straně z ní vzápětí plyne, že dílčím řízením je i samotné řízení o osvojení, a staví je na roveň řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení. Důvodová zpráva dále podotýká, že „řízení ve věcech osvojení bude obdobou řízení ve věcech péče soudu o nezletilé a povede se o něm jeden spis, jenž bude obsahovat dílčí spisy pro jednotlivá řízení“. Skutečnost, že veškerá řízení o osvojení konkrétního dítěte budou obsahem jediného spisu, ještě neznamená, že se z procesního hlediska nejedná o samostatná řízení. Řízení ve věcech péče o nezletilé jsou rovněž součástí jediného spisu, ale každé z nich je ve své podstatě samostatným řízením. Např. prvotní řízení vedlo k rozhodnutí o svěřeni dítěte do výchovy matky a otci bylo stanoveno výživné. Vzápětí otec požádal o úpravu svého styku s dítětem (nebo o snížení výživného). Toto nové řízení, i když je vkládáno do původního spisu, je z procesního hlediska nezávislé na původním řízení, což se projeví např. ve skutečnosti, že se koná nové ústní jednání, účastníci jsou opětovně vyslechnuti, soud vydává nové meritorní rozhodnutí atd. Důvodová zpráva tedy není jasným výkladovým vodítkem, na jehož základě by bylo možné pochopit význam § 423 ZŘS.

neznamená, že by toto dílčí (předběžné řízení, lépe řečeno rozhodnutí) bylo vyděleno z procesu osvojení jako takového a že by na ně mělo být nahlíženo jako na rozhodnutí ve věci samé, které je třeba uskutečnit výhradně po předchozím jednání (§ 19 ZŘS). Tato rozhodnutí jsou prozatímní povahy, jsou do jisté míry obdobou předběžného opatření. Proto o nich soud, který je věcně a místně příslušný k vlastnímu řízení o osvojení může rozhodnout tzv. „od stolu“.

Také jiná „řízení“ (lépe řečeno rozhodnutí), která sice nejsou vyjmenována v ust. § 427 ZŘS, avšak jsou nezbytná pro završení procesu osvojení, podle mého názoru vede nebo je činí soud, který rozhoduje o vlastním osvojení. Tak je tomu např. v řízení o ustanovení opatrovníků, kteří jsou oprávněni k vyslovení postoje k osvojení za dítě, za manžela osvojitele i rozhodnutí o ustanovení opatrovníka oprávněného udělit souhlas s osvojením za rodiče. Opačný postoj, podle něhož jsou tito opatrovníci ustanovováni ve zvláštním opatrovníckém řízení podle § 44 a násl. ZŘS, by vedl k nepřipustnému prodlužování procesu osvojení a zároveň by nerespektoval, že osvojení je uceleným a nedílným procesem, který má proběhnout v jediném řízení, které není rozmělněno. I když je opatrovník, který má právo za konkrétní osobu vyjádřit souhlas s osvojením, ustanoven v rámci vlastního řízení o osvojení, které je výhradně návrhové (§ 429 odst. 1 ZŘS), ustanoví jej soud z úřední povinnosti, jakmile jsou pro toto rozhodnutí splněny zákonné podmínky. Ustanovení opatrovníka a zjištění jeho postoje k osvojení je totiž předpokladem pro další procesní postup a v konečném následku i pro rozhodnutí ve věci samé.

Jestliže vlastní řízení o osvojení je pravomocně skončeno, aniž by došlo k pozitivnímu rozhodnutí o osvojení dítěte (např. návrh na osvojení je zamítnut nebo řízení o osvojení je zastaveno pro zpětvzetí), není důvod pokračovat v dílčích řízeních, která se konají v rámci primárního řízení o osvojení (např. soud již nerozhoduje o tom, zda k osvojení není třeba souhlasu rodiče nebo o předání dítěte do péče před osvojením). Tato řízení není třeba zvlášť zastavovat podle § 104 odst. 1 OSŘ, k jejich ukončení dochází již rozhodnutím, kterým se primární řízení o osvojení končí. Je tomu tak opět proto, že jsou nedílnou součástí řízení o osvojení.

Výjimku tvoří řízení o ustanovení opatrovníka, jenž může dát souhlas s osvojením za rodiče osvojence, které z mého pohledu zbytečně probíhá formálně nezávisle na řízení o osvojení (§ 821 odst. 1 NObčZ). Pokud je návrh na osvojení zamítnut, soud toto řízení zastaví (nikoliv zamítne návrh na jeho ustanovení), neboť není splněn základní předpoklad pro jeho další trvání (§ 104 odst. 1 OSŘ). Nelze si představit, že soud ustanoví opatrovníka, který za rodiče může projevit souhlas s osvojením, pokud byl vlastní návrh na osvojení pravomocně zamítnut. O zastavení řízení o ustanovení opatrovníka, který je oprávněn dát souhlas s osvojením za rodiče, soud rozhoduje usnesením (§ 25 odst. 1 ZŘS), proti němuž je odvolání přípustné (§ 202 odst. 1 OSŘ).

2. PŘÍLIŠ MNOHO OPATROVNÍKŮ

Tvůrci nového civilního kodexu při normování procesu osvojení postupovali tak, že při pochybnostech o tom, zda by soud v průběhu řízení sám od sebe poskytl dostatečnou ochranu zájmům osvojence nebo jeho rodičů, případně i manžela osvojitele, vložili do zákona ustanovení, podle něhož je třeba osvojenci nebo jeho rodiči ustanovit zvláštního (evidentně hmotněprávního) opatrovníka, který jejich zájmy bude obhajovat (§ 807 odst. 1,

§ 811 odst. 2, § 818 odst. 2, § 821 odst. 2 NObčZ). Takový přístup povede ke zmnožení počtu opatrovníků, kteří jsou během procesu osvojení ustanoveni. S ohledem na možnou kolizi jejich zájmů a jejich odlišnou roli v procesu osvojení často nebude možné, aby funkci opatrovníků převzala jedna a tatáž osoba. Navíc si tvůrci kodexu neuvědomili, že opatrovník, který je ustanoven k obhajobě konkrétního subjektivního (hmotného) práva zastoupeného, se automaticky nestává i procesním opatrovníkem zastoupeného osvojence nebo jeho rodiče. Procesního opatrovníka je totiž třeba ustanovit zvlášť, podle předpisů procesního práva (§ 434 ZŘS).

Takže bude běžné, že během osvojení bude např. osvojenci ustanoven procesní opatrovník podle § 434 ZŘS a i specifický hmotněprávní opatrovník, který je oprávněn jeho jménem udělit souhlas s osvojením (§ 807 odst. 1 NObčZ). I když v některých případech bude možné, aby hmotněprávní i procesní opatrovnictví vykonávala tatáž osoba (orgán sociálně právní ochrany dětí), bude potřeba hned dvou usnesení, vůči nimž je odvolání přípustné, což samo o sobě prodlouží proces osvojení. Také není vyloučeno, že se soudní praxe přikloní k závěru, že k ustanovení opatrovníka, který je oprávněn za dítě mladší dvanácti let poskytnout souhlas s osvojením (§ 807 odst. 1 NObčZ), má dojít ve zvláštním opatrovnickém řízení konaném odděleně od řízení o osvojení (§ 44 a násl. ZŘS). Takový přístup by znamenal další prodloužení procesu osvojení. Procesní předpisy účinné do 31. 12. 2013 byly k ustanovování dalších a dalších opatrovníků střídmejší (srov. s § 68b ZoR, který předpokládal, že pokud bude rozhodnuto o tom, že souhlasu rodičů s osvojením není třeba, může souhlas namísto nich udělit opatrovník, který byl osvojenci ustanoven pro řízení o osvojení).

3. K DOHLEDU NAD ÚSPĚŠNOSTÍ OSVOJENÍ

Hmotněprávní základ dohledu nad úspěšností osvojení je ustaven v § 839 odst. 2 NObčZ, podle něhož odůvodňují-li to okolnosti případu, nařídí soud i bez návrhu nad osvojitelem a osvojencem dohled na dobu nezbytně nutnou, jejíž délku zároveň určí; dohled vykonává zpravidla prostřednictvím orgánu sociálně právní ochrany dětí. Ust. § 19 odst. 1. písm. ZSPOD bez bližšího rozvedení sděluje, že úřad obce s rozšířenou působností (tedy orgán sociálně právní ochrany dětí) je povinen vykonávat na žádost soudu dohled nad úspěšností osvojení a podávat soudu na jeho žádost nebo i bez této žádosti zprávy o průběhu dohledu.

Ust. § 839 NObčZ naznačuje, že existují dva typy dohledu nad osvojením. Jednak jde o „dohled nad úspěšností osvojení“ (§ 839 odst. 1 NObčZ), vyvstane-li komplexní potřeba posouzení účinků osvojení, jednak o „dohled nad osvojitelem nebo osvojencem“ (§ 839 odst. 2 NObčZ) pro případ, že se jedná o prověření účinků osvojení na konkrétní osoby. Domnívám se však, že zákonodárce neměl v úmyslu zřídit dva různé typy dohledů nad osvojením a že má existovat jen jediný, komplexní dohled nad úspěšností osvojení, který se zabývá veškerými účinky osvojení jak na osvojitele, tak na osvojence. Prezentovaný náhled podporují i ust. § 429 odst. 3 a ust. § 427 písm. g) ZŘS, z nichž je zřejmé, že procesní předpisy znají jen jeden, a to komplexní typ dohledu nad osvojením.

Z dikce § 839 odst. 2 NObčZ plyne, že dohled nad úspěšností osvojení nelze naříditi již v průběhu tzv. předadopční péče, ale až poté, co je o osvojení pravomocně rozhodnuto. Zákon nepředpokládá, že by soud mohl z moci úřední na základě výsledku dohledu

zahájit řízení o zrušení osvojení. Osvojení lze zrušit z důležitých důvodů jen na návrh osvojence nebo osvojitele po dobu tří let od rozhodnutí o osvojení (§ 840 NObčZ), nedošlo-li na základě rozhodnutí soudu k dřívějšímu ustavení nezrušitelného osvojení (§ 844 NObčZ). Za takových okolností se oprávnění soudu i bez návrhu rozhodnout o dohledu nad osvojením jeví jako neúčinný institut, protože soud nemá oprávnění aktivně zužitkovat informace, které na základě jím nařízeného dohledu získal, v rámci řízení o zrušení osvojení, které by mohl zahájit z moci úřední.

Aby byl institut dohledu nad vztahem osvojitel–osvojenec funkční, bylo by třeba poskytnout soudu pravomoc (na základě výsledků dohledu nad osvojením) zahájit z moci úřední i řízení o zrušení osvojení, případně posunout dobu, kdy lze zahájit nad „osvojením“ dohled, do období, kdy má budoucí osvojitel osvojence v předadopční péči (§ 826 NObčZ) nebo v prozatímní péči (§ 823 NObčZ). Dokud k takové legislativní změně nedojde, je dohled nad úspěšností osvojení pouze pomocným institutem, na jehož základě vzniká orgánu sociálně právní ochrany dětí právo spolupracovat s osvojitelem, aby byl naplněn účel osvojení. Osvojení ani osvojiteli zřejmě nevzniká právem vynutitelná povinnost spolupracovat s orgánem sociálně právní ochrany dětí v rámci nařízeného dohledu nad osvojením. Poznatky orgánu sociálně právní ochrany dětí o průběhu dohledu mohou být jedním z podkladů pro rozhodnutí o zrušení osvojení, jen pokud byl podán návrh na zrušení osvojení osvojencem nebo osvojitelem. Dohled nad úspěšností osvojení ovšem není možné nařídit, když je třeba nařídit nad dítětem dohled dle § 925 NObčZ v rámci řízení ve věcech péče o nezletilé. Dohled nad úspěšností osvojení je na místě jen tehdy, když případné obtíže ve vztahu mezi osvojencem a osvojitelem vyplývají z osvojení jako takového (např. dítě se komplikovaně vyrovnává s tím, že bylo osvojeno), nikoliv z příčin, které mají jinou podstatu spočívající v neschopnosti osvojitele se o dítě postarat nebo v závažném konání osvojence, které není osvojitel schopen zvládnout.

4. PROBLÉM S NAPLNĚNÍM AKTIVNÍ LEGITIMACE OSVOJENCE K NÁVRHU NA ZRUŠENÍ OSVOJENÍ

Protože k návrhu na zrušení osvojení je aktivně legitimován i osvojenec, je třeba řešit, jak starý osvojenec má procesní způsobilost podat návrh na zrušení osvojení, případně zda jménem nezletilého osvojence může podat návrh na zrušení osvojení opatrovník, kterého soud ustanoví za účelem zvážení, zda je na místě takový návrh podat. Odpověď nalezneme v analogickém využití § 806 až 807 NObčZ, podle nichž dítě může relevantně vyjádřit svůj postoj k osvojení, pokud dosáhlo alespoň věku dvanácti let. Jménem mladšího dítěte může s osvojením souhlasit opatrovník, kterého soud za tím účelem ustanoví z moci úřední. Jestliže alespoň dvanáctileté dítě je způsobilé s osvojením souhlasit, je schopno vyjádřit i svůj nesouhlas s dalším pokračováním osvojení a má tedy samostatnou procesní způsobilost podat návrh na zrušení osvojení podle § 840 odst. 1 NObčZ. Je-li dítě mladší dvanácti let, není vyloučeno, že návrh jeho jménem podá soudem ustanovený opatrovník, k jehož jmenování dojde ve zvláštním opatrovníckém řízení dle § 44 a násl. ZŘS. Takového opatrovníka lze ustanovit také osvojení staršímu dvanácti let, jestliže pro duševní poruchu není schopen posoudit důsledky dalšího pokračování nebo naopak zrušení osvojení (§ 806 odst. 1 NObčZ). Jiný než výše uvedený náhled by znamenal, že právo nezletilého osvojence podat návrh na zrušení osvojení zůstává jen na papíře.

5. ROZPAKY NAD ZRUŠITELNOSTÍ NEZRUŠITELNÉHO OSVOJENÍ PRO „ROZPOR SE ZÁKONEM“

Již jsem zmínil, že návrh na zrušení osvojení „z důležitého důvodu“ (např. proto, že osvojení zjevně neplní svůj účel) může podat jen osvojenec nebo osvojitel (§ 840 odst. 1 NObčZ). Je-li návrh podán po uplynutí tří let od právní moci rozhodnutí o osvojení, soud řízení zastaví, protože nejsou splněny podmínky pro vynesení meritorního rozhodnutí. Výjimkou je případ, kdy k osvojení došlo v rozporu se zákonem (§ 840 odst. 2 NObčZ). Právě popsané ust. § 840 odst. 2 NObčZ je z procesního pohledu problematické, protože případné nedostatky ve skutkových zjištěních, v právním posouzení projednávané záležitosti, nebo procesní vady, které mohly mít za následek nesprávnost pravomocného rozhodnutí ve věci samé, mohou být podle procesněprávní logiky řešeny jen prostřednictvím mimořádných opravných prostředků, pokud to zákon výslovně nevylučuje. Z ust. § 29 ani ze žádného jiného ustanovení ZŘS přitom nevyplývá, že by rozsudek o osvojení nebylo v obecné rovině možné napadnout cestou mimořádných opravných prostředků, s jistou výjimkou v případech dovolání (§ 30 ZŘS) a obnovy (viz níže). Při zachování procesních lhůt pro podání mimořádných opravných prostředků se tedy osvojenec i osvojitel mohou domáhat jak zrušení osvojení, tak mohou podat i žalobu pro zmatečnost. Jde-li o návrh na obnovu, je třeba respektovat § 230 odst. 2 OSŘ a konstatovat, že takový návrh podat nelze, protože zrušení původního rozhodnutí o osvojení lze dosáhnout jinak, a to právě návrhem na zrušení osvojení podle § 840 NObčZ.

Ust. § 840 odst. 2 NObčZ tedy ustavuje mimořádný opravný prostředek *sui generis*, kterým je právě návrh na zrušení osvojení. Je korektní dodat, že nejde o jediný skrytý mimořádný opravný prostředek v české procesní úpravě, obdobnou procesní konstrukci má i žaloba o hmotněprávní neplatnost smíru podle § 99 odst. 3 OSŘ. V případě smíru jde však o určitou kompenzaci skutečnosti, že vůči usnesení o schválení smíru není odvolání přípustné (§ 202 odst. 1 písm. f) OSŘ), takže procesní možnosti účastníků řízení zakončeného smírem domoci se revize nezákonného soudního rozhodnutí jsou podstatně omezeny. Skrytý mimořádný opravný prostředek, který obsahuje ust. § 840 odst. 2 NObčZ navíc není nijak časově limitován a ani nesděljuje, že rozpor osvojení se zákonem má být zcela zásadní. Tím se pohybuje mimo rámec standardů českého civilního procesu a znamená podstatný zásah do právní jistoty účastníků řízení o osvojení. Nelze z něho dovodit nic jiného, než že nezrušitelné osvojení od 1. 1. 2014 v Čechách reálně neexistuje, protože hmotněprávní i procesní zákonnost rozsudku o osvojení lze kdykoliv zpochybnit.

„Rozpor se zákonem“ je podle mého názoru dán, jestliže je naplněn některý z důvodů, pro které v obecné rovině lze podat jakýkoliv ze stávajících mimořádných opravných prostředků, tedy návrh na obnovu (§ 228 OSŘ), žalobu pro zmatečnost (§ 229 OSŘ) nebo dovolání (§ 237 OSŘ). Pokud došlo k osvojení dítěte manžely jako jejich společného dítěte, lze toto osvojení zrušit i jen v části týkající se vztahu osvojence k jednomu z dosavadních dvou osvojitelů, a to k návrhu osvojence nebo k návrhu alespoň jednoho z osvojitelů (stanovisko NS Cpj 64/83 z 15. 12. 1983).

Jistou pojistkou, jež omezuje nadužívání ust. § 840 odst. 2 NObčZ je fakt, že soud nevhoví návrhu na zrušení osvojení po uplynutí tří let od právní moci osvojení, nejsou-li splněny dvě kumulativní podmínky – jednak již zmíněná okolnost, že o osvojení bylo

rozhodnuto v rozporu se zákonem, jednak existence důležitého skutkového důvodu pro zrušení osvojení. Osvojení by nemělo být zrušeno, pokud to není v zájmu osvojence.

ZÁVĚR

Právní úprava procesu osvojení účinná od 1. 1. 2014 je příliš složitá, ve srovnání s úpravou účinnou do 31. 12. 2013 rozsahem více než dvojnásobná. Z článku vyplývá, že řada nových ustanovení jak v civilním kodexu, tak v ZŘS způsobí významné výkladové komplikace. Řízení o osvojení se následkem nové úpravy pravděpodobně prodlouží. Tvůrci norem upravujících osvojení v novém občanském zákoníku nedocenili převážně procesní charakter řízení o osvojení. Normy hmotného práva upravující osvojení nekoncipovali tak, aby byly bez zásadních problémů aplikovatelné během soudního řízení o osvojení. Výše v článku jsem v této souvislosti upozornil např. na nejasný mechanismus ustanovování opatrovníků v procesu osvojení. Předpoklad tvůrců nového civilního kodexu, podle něhož účel řízení o osvojení bude zabezpečen tím lépe, čím více různých opatrovníků bude osvojenci nebo jeho rodičům ustanoveno, nepokládám za správný.

V úvodu jsem odůvodnil, proč hrozí, že dosud jednotný proces osvojení se vlivem nové úpravy rozmělní do celé řady dílčích řízení, v jejichž rámci bude docházet k opakování již provedených důkazních prostředků, které soud již uskutečnil prakticky v tomtéž čase, avšak v jiném dílčím řízení týkajícím se osvojení. Nová úprava vzbuzuje i pochyby o tom, která dílčí rozhodnutí „ve věcech osvojení“ (§ 427 ZŘS) soud může uskutečnit bez jednání na základě skutečností nepochybně vyplývajících z obsahu spisu, nebo zda musí i v takových případech činit dílčí rozhodnutí na základě ústního jednání. Ustanovení § 427 ZŘS je třeba zrušit bez náhrady, jinak budou právě zmíněné pochybnosti přetrvávat.

Moderní předpisy týkající se civilního práva by neměly zavádět instituty, které jsou obsolentní. Institut dohledu nad úspěšností osvojení ve své aktuální podobě mezi takové nadbytečné instituty patří. Soudu ani orgánu sociálně právní ochrany dětí totiž na základě výsledků nařízení dohledu nevznikají žádná oprávnění, aby na základě informací získaných dohledem zahájily řízení směřující ke zrušení osvojení, které zjevně nesplnilo svůj účel.

Zákon dává osvojiteli i osvojenci časově neohrazený prostor domáhat se zrušení osvojení, došlo-li k osvojení „v rozporu se zákonem“. Není logické, že tento ve své podstatě mimořádný opravný prostředek ustavují normy hmotného a nikoliv procesního práva (§ 840 odst. 2 NObčZ), a to způsobem, který podle mého názoru nepřiměřeným způsobem zasahuje do samotné podstaty nezrušitelného osvojení. Pokládám za nesprávné, že možnost podat návrh na zrušení osvojení pro rozpor osvojení se zákonem nemají ostatní účastníci řízení o osvojení (např. rodiče osvojence), kteří mohli být porušením zákona při osvojení postiženi i zásadnějším způsobem, než osvojenec nebo osvojitel.

JUDr. Bc. Karel Svoboda, Ph.D.

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Karel Svoboda

Procedural Comments on the New Regime of Adoption of a Minor Child

Abstract: Adoption of a minor child is one of the legal institutions was significantly changed with the adoption of the new Civil Code (NCC). This is why the author of this article closely analyzes the institute in order to be able to predict whether such changes will bring about positive change or not. This article highlights that the new rules could lead to the dilution of the adoption procedure (§ 427 NCC). This would lead to an extension of the process of adoption. The court is required to establish several guardians at the same time for one child. This fact, however, does not automatically lead to the improvement of the status of the adopted child. Author also critiques the procedure for supervision success of the rate of adoption (§ 840 NCC) in the form in which it was entered into the new law. Also the time-unlimited possibility possibility for the adoptee and the adopter to submit a proposal for the abolition of irreversible adoption due to violation of the law, “ reasons is something the author does not consider as a step in the right direction.

Key words: adoption, guardian, legal representative, adoptive, adoptee, minor child